

Cuypersbulletin

Nieuwsbrief van het Cuypersgenootschap,
vereniging tot behoud van negentiende en
twintigste-eeuws cultuurgoed in Nederland.

jaargang 15 - nummer 4 – december 2010

Cuypersgenootschap

Colofon

Het Cuypersbulletin verschijnt vier maal per jaar. De redactie ontvangt graag mededelingen, wetenswaardigheden, brieven en korte artikelen over onderwerpen die het werkterrein van het genootschap in de ruimste zin van het woord betreffen. De opgenomen artikelen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de zienswijze van het bestuur en de redactie.

Redactie: drs. H.E. Wesselink

Redactieadres: Amstelveenseweg 161, 1075 XA Amsterdam,
hewesselink@hotmail.com

Druk: Multicopy Amsterdam

Het Cuypersgenootschap, opgericht 15 januari 1984, is een vereniging tot behoud van negentiende - en twintigste-eeuws cultuurgoed in Nederland.

Bestuur:

Prof. dr. V.V. Stissi, voorzitter

L.W. Dubbelaar, secretaris

Drs. J.G.W.R. Dekkers, penningmeester

Mr. M.M.G.M. Richter, lid

Secretariaat: Postbus 575, 6800 AN Arnhem

Tel. 0172 - 404 760

e-mail: secretaris@cuypersgenootschap.nl

website: www.cuypersgenootschap.nl en www.cuypersjaar.nl

Het Cuypersgenootschap is een ANBI.

Postbankrekening: 483 50 02 t.n.v. penningmeester Cuypersgenootschap, Druten

Op het omslag: gezicht op de altijd veranderende skyline van Amsterdam vanaf de NDSM-werf bij het IJ. Onder andere de Posthoornkerk en de tot appartementen omgebouwde graansilo's bij de Westerdoksdijk zijn te zien. Ook dit nummer besteedt aandacht aan hergebruik en transformatie. Foto: Herman Wesselink, 2010

Inhoud

Redactioneel

Jaarstukken 2009/begrotingen 2010 en 2011

Boek, symposium en tentoonstelling Jan Stuyt

Korte berichten

Nieuwe uitgaven

Redactioneel

Herman Wesselink

We zijn inmiddels alweer aan het einde van het jaar toegekomen. Zoals gebruikelijk verschijnt er voor de kerst nog een vierde nummer van het Cuypersbulletin. Dit is dan bij lange na niet een speciaal dubbeldik kerstnummer, maar de inhoud is actueel en zal velen in de monumentenwereld aanspreken.

Het Cuypersgenootschap kan terugkijken op een bewogen jaar. Interessante en succesvol verlopen excursies en debatten wisselen af met opmerkelijke berichten in de media, waarin ook het Cuypersgenootschap niet onbesproken is gebleven. U heeft de stand van zaken rond De Horsten in Wassenaar uitgebreid in de kranten en op de televisie kunnen volgen. Het is niet mijn taak hier nu nader op in te gaan. Wel kan ik zeggen dat het Cuypersgenootschap bij haar standpunt blijft en voor behoud van de boerderijen kiest. Hoe het verder zal lopen, zal in de loop van 2011 gaan blijken.

Graag kijk ik terug op onze excursies. In het voorjaar zijn we naar Kerkrade geweest en in het najaar naar Zaanstad en Amsterdam-Noord. Vooral de najaarsexcursie was in meerdere opzichten verassend. Het aantal deelnemers overtrof elke verwachting. Hoe het komt, weet ik niet. In elk geval zijn excursies goede manieren om de praktijk en de visie van het Cuypersgenootschap in beeld te brengen. Het laat ook zien dat de erfgoedzorg en ruimtelijke planvorming ons voor nieuwe opgaven en uitdagingen stellen. Eén van de grootste problemen van dit moment is de toenemende leegstand. In Zaandam hebben we enkele zeer geslaagde voorbeelden van hergebruik en transformatie van oude industriegebieden kunnen zien. Maar het is in de praktijk beslist niet zo dat het overal zo zal gaan. Creativiteit zal hoe dan ook een middel zijn om de toenemende leegstand het hoofd te bieden. Daarnaast blijven de keuzes tussen behoud en afstoting onvermijdelijk.

Vooruitkijkend op het nieuwe jaar kan ik zeggen dat we in onderhandeling zijn over het toekomstige beleid en kijken welke koers we moeten gaan varen. Ook hebben we binnenkort een nieuwe website. Er zal meer duidelijk worden over de rol die het Cuypersgenootschap in de erfgoedwereld speelt, nu onze juridische speelruimte wordt verkleind. Voor welke uitdagingen staan particulieren, nu de overheid zich meer van de monumentenzorg terugtrekt? Ook daarin liggen nieuwe kansen.

In dit nummer is ruime aandacht voor architect Jan Stuyt. Hij wordt op een drievoudige wijze in het zonnetje gezet en gezien zijn indrukwekkende oeuvre dat veel meer omvat dan alleen kerken lijkt mij dat zeer terecht. Zijn werk is alleszins de moeite van een studie waard en geeft nieuwe inzichten in de rol die het traditionalisme binnen de bouwkunst van begin vorige eeuw

heeft gespeeld. Daarnaast wijs ik u op een drietal interessante, nieuwe boeken. Tenslotte wensen wij u prettige feestdagen en een gelukkig en voorspoedig 2011 toe.

Jaarstukken 2009 / begrotingen 2010 en 2011

Jan Dekkers

Tijdens de Algemene Ledenvergaderingen van 24 april 2010 en 30 oktober jl. zijn de Jaarrekening 2009 en de Begroting 2010 en 2011 vastgesteld. In dit nummer wil ik u op hoofdlijnen over deze stukken informeren.

Jaarrekening 2009

Het jaar 2009 stond in het teken van het 25-jarig bestaan van ons genootschap, dat werd gevierd met een feestelijke bijeenkomst in Maastricht, een zeer geslaagde meerdaagse reis naar Pierrefonds en een extra dik nummer van het Cuypersbulletin. Voor de financiering van dit lustrum hebben wij een beroep gedaan op het gereserveerde, vrij besteedbaar deel van de Prins Bernhard Cultuurfonds Monumentenprijs (-/-€ 3.000).

Het Cuypersgenootschap is voor zijn inkomsten voor het grootste deel afhankelijk van de contributieopbrengst. Helaas is er al jaren sprake van een aanzienlijke contributieachterstand. Mede op advies van de kascommissie heeft het bestuur in 2009 de betreffende leden meerdere malen aangeschreven, met het dringende verzoek aan hun verplichting te voldoen. Hoewel dit beleid vruchten heeft afgeworpen, hebben we in 2009 helaas € 1.175 minder aan contributie ontvangen dan aanvankelijk begroot.

Delend in het nog aarzelende herstel van de beurs, hebben we op de beleggingen € 2.232 gewonnen. Het verlies van voorgaande jaren is daarmee gelukkig voor een deel ongedaan. De exploitatierekening 2009 sluit met een overschot van € 591.

Begrotingen 2010 en 2011

De begrotingen 2010 en 2011 zijn gebaseerd op de cijfers van de voorgaande jaren.

Met ingang van 2010 is het voeren van behoudsacties ondergebracht in de speciaal hiervoor opgerichte Stichting Ondersteuning Cuypersgenootschap. In de begroting 2011 is vooralsnog rekening gehouden met een bijdrage aan deze stichting ten bedrage van € 900.

Tot slot wil ik u er graag op attenderen dat bijdragen en giften aan het Cuypersgenootschap en de Stichting Ondersteuning Cuypersgenootschap, fiscaal aftrekbaar zijn.

EXPLOITATIEREKENING	werkelijk	begroting	begroting
Opbrengsten	2009	2010	2011
Contributie 2005	275	-	-
Contributie 2006	225	-	-
Contributie 2007	300	-	-
Contributie 2008	650	-	-
Contributie 2009	9.525	500	-
Contributie 2010	50	10.700	1.250
Contributie 2011			10250
Giften	1.260	1.000	500
Verkoop Cuypers-biografie	23	-	-

Bijdragen Voorjaarsexcursie	975	2.000	2.400
Jubileum			-
Bijdragen Bijeenkomst Maastricht	1.765		-
Bijdragen Reis Pierrefonds	8.386		-
Onttrekking reserve Prins Bernhard Cultuurfonds Monumentenprijs	3.000	-	-
Bijdragen symposia	-	-	2.000
Restitutie Griffierechten	-	300	-
Vergoedingen	665	350	-
Rente	932	400	400
Overig	76	200	100
Waardevermeerdering effecten	2.232	PM	PM
Totaal	30.339	15.450	16.900

Kosten	Werkelijk 2009	Begroting 2010	Begroting 2011
Cuypersbulletin en convocaten	4.005	3.000	3.000
Reservering Jaarboeken	3.000	2.500	2.500
Website	2.134	500	2.000
PR	-	500	500
Voorjaarsexcursie	826	2500	2.400
Jubileum			
Bijeenkomst Maastricht	3.043		
Jubileumexcursie Pierrefonds	11.480	-	
Symposia	141	500	2.000
Juridische kosten	1.986	1500	-
Bijdrage St. Ondersteuning Cuypersgenootschap	-	-	900
Reiskosten	1.046	1500	1.000
Verblijfkosten	263	500	500
Telefoon	50	150	150
Porti	465	1000	500
Secretariaatskosten	909	1000	1.000
Contributies en bijdragen	63	100	100
Kosten betalingsverkeer	138	150	150
Overige kosten en onvoorzien	198	200	200
Saldo	591	-150	-
Totaal	30.339	15450	16.900

Boek, Symposium en tentoonstelling Jan Stuyt

Architect Jan Stuyt (1868-1934) is bij velen bekend als bouwer van katholieke kerken. Als leerling en volgeling van Cuypers werkte hij vanuit een sterke katholieke geestdrift. Maar zijn oeuvre omvatte veel meer dan alleen kerken en is in het hele land verspreid. Zo ontwierp hij scholen, raadhuizen, ziekenhuizen, villa's, woonhuizen en complete mijnwerkerskoloniën. Het meest productief was hij tussen 1900 en 1930. Hij was een zeer veelzijdig bouwmeester die zijn inspiraties van heinde en verre trok. Enerzijds was zijn pelgrimstocht naar Palestina in 1903 van grote invloed geweest op de vormgeving van zijn gebouwen. Anderzijds toonde hij

zich meester in het leveren van ontwerpen, passend bij de lokale identiteit van zijn opdrachtgevers. Hij was heel vernieuwend ingesteld: rond 1900 brak hij als één van de eerste kerkenbouwers radicaal met de neogotiek en bedacht in navolging van zijn leermeester Pierre Cuypers een vernieuwend ruimteconcept voor kerken, in dit geval teruggrijpend op de oosterse of byzantijnse centraalbouw. De vernieuwing zien we ook in de detaillering en ornamentiek van zijn gebouwen. Tegelijk was hij reactionair en ontwierp hij telkens historiserend: vele woonhuizen, villa's, ziekenhuizen, raadhuizen zijn ontworpen in een al dan niet op de lokale bouwtraditie teruggrijpende stijl.

Sinds zijn dood in 1934 is zijn werk in de vergetelheid geraakt. Zijn werk stond al in de schaduw van doorbrekende, moderne architecten als Berlage, Dudok, Duiker en Rietveld. Maar zijn oeuvre heeft een onmiskenbaar stempel op het Nederlandse architectuurbeeld van de eerste helft van de twintigste eeuw gedrukt. In zekere zin past zijn werk in de doorgaande ontwikkeling rond het traditionalisme in de bouwkunst van begin vorige eeuw en overbrugt de afstand tussen de neostijlen en de Delftse School en het werk van architecten als Kropholler, Granpré Molière en Van der Laan. De overeenkomst tussen al deze architecten is dat deze al dan niet vanuit een katholiek ideaal teruggrepen op stijlen uit het verleden, als tegenreactie op het modernisme. Jan Stuyt valt daarnaast, zoals gezegd, op door zijn stelselmatige voorkeur voor het oosters exotisme en de romaanse bouwkunst in de kerkbouw.

De door Jan Stuyt ontworpen Ambachtsschool in Heerlen uit 1913. Foto Léon van Loo, 2010

Door middel van een boek, een symposium en een tentoonstelling willen de Radboud Universiteit in Nijmegen en de Heilig Landstichting zijn boeiende en veelzijdige werk onder de aandacht brengen.

Het boek *Jan Stuyt (1868-1934): een begenadigd en dienend architect*, zal worden gepresenteerd op een symposium op vrijdag 25 februari 2011. Dit boek verschijnt als 18^e deel in de reeks Nijmeegse Kunsthistorische Studies onder eindredactie van dr. Jeroen Goudeau. Het symposium draagt de naam "*Twee onder een koepel: Jan Stuyt en de Heilig Landstichting*". Diverse deskundigen en auteurs van binnen en buiten de universiteit die aan het boek hun bijdrage leveren, komen aan het woord.

Het symposium zal plaatsvinden op vrijdag 25 februari 2011 in het Linnaeusgebouw zaal 3, Heyendaalseweg 137, Nijmegen. Met het oog op het beschikbare aantal plaatsen is inschrijving vooraf noodzakelijk. De deelnamekosten bedragen € 30, met inbegrip van koffie/thee, lunch en borrel. Deelname kosten aan het begin van de dag contant te voldoen. Voor studenten van de Radbouduniversiteit is deelname gratis en studenten van andere universiteiten betalen € 7,50. Voor informatie: congreskunstgeschiedenis@let.ru.nl (met als onderwerp: Stuyt) of kijk op de volgende websites: www.ru.nl/stuytsymposium en www.ru.nl/stuytboek

Presentatietekening van Jan Stuyt voor de St. Agneskerk in Amsterdam (1920)

Daarnaast wordt eind januari 2011 een tentoonstelling over Jan Stuyt en zijn werk geopend in het Architectuurcentrum Nijmegen (ACN), in opdracht van de Heilig Landstichting. Dit is een reizende tentoonstelling die vervolgens verschillende locaties in het land aan zal doen, achtereenvolgens Heerlen, Haarlem, Heilig Landstichting en Den Bosch. In laatstgenoemde plaats zal de tentoonstelling permanent te zien zijn, in het Jeroen Bosch Museum in de voormalige St. Jacobskerk die ook door Stuyt werd ontworpen. Op de tentoonstelling zullen foto's tekeningen en maquettes uit zijn oeuvre te zien zijn. Ook wordt stilgestaan bij zijn leven, gezin, contacten en relaties.

De opening van de tentoonstelling zal plaatsvinden op woensdag 26 januari 2011 om 20.00 uur in het Architectuurcentrum Nijmegen, Ridderstraat 27 te Nijmegen, tegenover het Valkhof gelegen.

Korte berichten

Petruskerk Vught wordt bibliotheek en museum

De St. Petruskerk in Vught die alweer enkele jaren geleden aan de eredienst is onttrokken, wordt in de toekomst gebruikt als multifunctionele ruimte ten behoeve van een museum en een bibliotheek. Dit meldt het medium *Uit in Brabant*. De monumentale neoromaanse kerk, in 1884 gebouwd naar een ontwerp van Carl Weber, was de eerste in een reeks monumentale koepelkerken in Noord-Brabant die Weber vanaf 1880 ontworpen had.

De kerk werd uiteindelijk te groot en te duur in onderhoud om als parochiekerk te handhaven. De gemeente Vught betaalt voorlopig € 25.000 voor de jaarlijkse onderhoudskosten. Het museum zal de geschiedenis van Vught als hoofdthema hebben. De totale exploitatiekosten vallen hoger uit en mede daardoor zijn de plannen financieel nog niet rond. Ook de gemeenteraad moet de plannen nog officieel goedkeuren.

Dertien monumenten erbij in Drenthe

In de provincie Drenthe worden twaalf ensembles en één object als provinciaal monument aangewezen. De meeste daarvan dateren uit de wederopbouwperiode. Gedeputeerde Staten van de provincie hebben dat besloten. Op de lijst staan onder andere de voormalige Rijksluchtvaartschool in Eelde en een complex zogenaamde Oostenrijkse huizen in Hoogeveen die daar werden gebouwd voor personeel van een aldaar neergestreken vestiging van Philips. (bron: *Dagblad van het Noorden*)

Silo's en schoorsteen suikerfabriek Groningen moeten wijken

De opvallende witte, betonnen silo's en schoorsteen van de voormalige Suikerunie aan de rand van de stad Groningen moeten toch worden gesloopt. Dit melden diverse media. De sloop is bepaald door het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. De markante schoorsteen en silo's uit de jaren zeventig en tachtig, een belangrijk voorbeeld van jong industrieel erfgoed in de stad, zouden eerst mogelijk behouden blijven en worden herontwikkeld. Onder andere de gemeente Groningen, vele burgers en andere partijen pleitten hiervoor.

De fabriek was hét symbool voor de suikerproductie in Groningen. Begin 2008 werd vrij plotseling bekend dat de fabriek moest sluiten als gevolg van verplaatsing van de suikerproductie naar elders. De EU had daarop aangedrongen. Sindsdien is de sloop in volle gang. Zoals het er nu naar uitziet, blijven alleen enkele van de oudste restanten van de fabriek, zoals de al eerder afgeknotte oude schoorsteen, het voormalige zeefgebouw en een oude

werkplaats, behouden. Dat het ook anders kan, bewijst onder andere de herbestemming van de voormalige suikerfabriek in Halfweg tot uitgaanscentrum, genaamd Sugar Factory.

Opvouwbare biechtstoel in de St. Lambertuskerk in Veghel

In de St. Lambertuskerk in Veghel, het eerste grote werk van Pierre Cuypers (1862), staat een heuse opvouwbare biechtstoel, eveneens ontworpen door Cuypers. De biechtstoel is een historisch object dat werd ontworpen om bijvoorbeeld op kermissen dienst te laten doen. Zondige plaatsen, volgens de pastoors in die tijd. Het ontwerp van Cuypers is destijds niet gerealiseerd. De bouwtekeningen hebben er echter wel altijd gelegen. Nu, na 150 jaar, is de biechtstoel er toch gekomen, dankzij het werk van het Veghelse bouwbedrijf Van de Ven en Revabo.

Op 14 juli werd de biechtstoel door de restauratiecommissie van de Lambertuskerk aan de pers gepresenteerd in aanwezigheid van de burgemeester van Veghel, Pastoor Ard Smulders, de directievoorzitter Rabobank Uden-Veghel, architect Gerard van Asperen, initiatiefnemer voor deze actie, en vele anderen. Zelfs de achterkleinzoon van Pierre Cuypers met dezelfde naam als zijn overgrootvader, was aanwezig.

Onder het toeziend oog van de tv-camera konden Veghelaren tegen betaling plaatsnemen op het knielbankje om zo hun "zonden" eenmalig af te kopen, ten bate van de restauratie van de kerk. De biechtstoel wordt nu gebruikt om op een ludieke manier geld voor restauratie van de kerk binnen te halen.

De biechtstoel staat opgesteld in de kerk. Op de website van de parochie vindt u meer informatie: www.parochiesveghel.nl.

Nieuwe uitgaven

Een levend huis van God. De restauratie van de St. Jacobuskerk in Den Haag 2001-2010

Ter gelegenheid van de negen jaar durende restauratie van de St. Jacobuskerk in Den Haag (1875-1878, P.J.H. Cuypers) is een boek verschenen, getiteld *Een levend huis van God. De restauratie van de St. Jacobuskerk in Den Haag 2001-2010*. In dit boek wordt uitgebreid stilgestaan bij de kostbare restauratie van de kerk die mede als gevolg van verzakkingen, veroorzaakt door bouwwerkzaamheden direct naast de kerk, noodzakelijk werd. De St. Jacobuskerk is een belangrijk werk uit de tweede periode van Cuypers' oeuvre en behoort qua interieur tot zijn best bewaarde gebouwen en tevens tot de belangrijkste voorbeelden van de neogotiek. Het is een *Gesamtkunstwerk* dat heel duidelijk het katholieke ideaal en zelfbewustzijn van eind negentiende eeuw weerspiegelt.

In het boek is onder andere de pastoor van de parochie aan het woord. Er wordt vervolgens kort ingegaan op de geschiedenis van de kerk, haar architectuur en aankleding. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt uitgebreid stilgestaan bij de restauratie van ramen, schilderijen, orgel en tegelvloeren. Ook mensen uit de parochie, koren, vrijwilligers, instellingen die de restauratie (financieel) mogelijk maakten worden genoemd. Een fraaie reeks kleurenfoto's illustreert het indrukwekkende kerkgebouw, de aankleding en de werkzaamheden. Het boek is een aanrader voor ieder die geïnteresseerd is in de neogotiek, kerkelijke kunst uit de negentiende eeuw, het werk van Cuypers en hedendaagse restauratieopgaven.

Een levend huis van God. De restauratie van de St. Jacobuskerk in Den Haag 2001-2010

Uitgave: Parochie van de H. Jacobus de Meerdere in Den Haag

Redactie: H. Rosenberg

Aantal pagina's: 95

Verkrijgbaar bij de parochie en bij lokale boekhandels

Gebouwen van het plastische getal. Lexicon van de Bossche School

Dit boek is een uniek naslagwerk over monnik-architect dom Hans van der Laan (1904-1991) en diens invloed op de architectuur. Van der Laan is bij architectuurkenners wereldwijd bekend door zijn krachtige, verstilde kloostergebouwen zoals Sint-Benedictusberg in Vaals, en door de boeken die hij schreef. Zijn lange kloosterleven wijdde hij aan een zoektocht naar de grondbeginselen van een architectuur die weldadig is voor lichaam en geest. Op basis hiervan ontwikkelde hij een omvattende architectuurtheorie rond een uniek compositorisch hulpmiddel: het plastische getal. Het boek *Gebouwen van het plastische getal* geeft niet alleen een zeer veelzijdig beeld van dom Hans van der Laan, zijn achtergronden en zijn theorie, maar laat ook zien hoe diens ideeën zich ontwikkelden en verfijnden. Naast alle gebouwen van Van der Laan worden de bouwwerken geanalyseerd van tientallen architecten die door hem zijn geïnspireerd. Zo wordt getoond dat deze architectuurbenadering springlevend is en méér omvat dan wat bekend staat als 'de Bossche School'. Het is daarmee het eerste boek dat een overzicht geeft van de rijke diversiteit aan architectuur die onder invloed van Van der Laan ontstond en nog ontstaat, en dat ook uitlegt hoe diens 'plastische getal' precies een rol speelt. Het boek bevat een encyclopedisch lexicon, een architectuurgids en een topografische atlas met circa 400 gebouwen, en wordt gecombineerd met vele architectenbiografieën, een register en een bibliografie.

Gebouwen van het plastische getal. Lexicon van de Bossche School

Uitgave: Architext, Haarlem

Auteurs: Hilde de Haan, Ids Haagsma

Aantal pagina's: 288

Prijs: € 29,50

ISBN 978-90-5105-042-4

Nieuw leven voor meer gebouwen. Hergebruik kan sneller en beter

"Nieuw Leven voor meer gebouwen" is de nieuwste publicatie op het gebied van herbestemming van gebouwen. Het boek, dat geheel is gewijd aan voorbeelden van herbestemming in Amsterdam, werd 19 november j.l. gepubliceerd door de Stichting Agora Europa en het Atelier van Bouwmeesters in Amsterdam. Het boek geeft een actueel overzicht van de historische ontwikkeling en de huidige stand van zaken rond leegstand en hergebruik in de hoofdstad voor zes categorieën van gebouwen: kerken, industrieel erfgoed, pakhuizen en kazernes, ziekenhuizen en badhuizen, kantoren, onderwijsgebouwen en maatschappelijk vastgoed. In zeven hoofdstukken worden de voornaamste knelpunten voor hergebruik belicht en oplossingen aangedragen voor een snellere en betere aanpak van hergebruik. In een aparte bijlage worden de resultaten samengevat van de twee campagnes "Nieuw Leven voor Oude Gebouwen" die in 2007 en 2009 zijn georganiseerd en waaraan meer dan 7.500 Amsterdammers hebben deelgenomen.

Nieuw leven voor meer gebouwen. Hergebruik kan sneller en beter

Uitgave: Agora Europa

Auteur: Eisse Kalk

Aantal pagina's: 200

Prijs: € 15,00

ISBN 978.90.811002.4.3

